

**ПОЕТИЧНИЙ СИНТАКСИС ТВОРІВ СИДОРА
ВОРОБКЕВИЧА РАНЬОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ
(1863-1867)****Тетяна НИКИФОРУК,**ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
kuryluk235@mail.ru**POETIC SYNTAX OF EARLY S.VOROBKEVYCH'S WORKS
(1863-1867)****Tetyana NYKYFORUK,**High Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State
Medical University», Chernivtsi (Ukraine)
RESEARCHER ID: S – 7000-2016
ORCID:0000-0001-5365-5578

Никифорок Тетяна. Поэтический синтаксис произведений Сидора Воробкевича раннего периода творчества (1863-1864). В статье указано, что у стихах С. Воробкевича раннего периода творчества (1863-1864) лидируют такие поэтические фигуры: анафора, эпизевксис, амплификация, антитеза (ЧК – 0.01 каждой), риторические вопросы, эпифоры, градации, (ЧК- 0.02 каждой), рефрены, полисиндетоны – 0.003 каждой, риторические возгласы, инверсии, кондубликации – 0.005 каждой, полиптоты и традукции, асиндетон, силепсис – 0.006 каждой, реже используют эллипс (ЧК- 0.007) и др.

Ключевые слова: стилистические фигуры, параллелизм, анафора, эпифора, сымплока, рефрен, эпанастрофа, кондубликация, полиптома, асиндетон, полисиндетон, инверсия, антитеза, частотный коэффициент.

Вступ. Віршована творчість Сидора Воробкевича вже була об'єктом літературознавчого осмислення. Про поезію буковинця писали О. Маковей, І. Франко М. Івасюк, М. Юрійчук та П. Никоненко, Б. Мельничук, Л. Ковалець. Здебільшого увага дослідників зосереджувалася на біографічних відомостях та жанрово-тематичному аналізі творів. Залишається недостатньо вивченим такий важливий аспект віршованої творчості С. Воробкевича як поетика, елементами якої є генерика, тропіка, поетичний синтаксис, фоніка, версифікація.

Наукових праць, присвячених питанням poetiki того чи іншого автора у вітчизняній науці про літературу, написано вже немало. Однак, лише в останнє десятиліття з'явилися праці, базовані на застосуванні статистичної обробки матеріалу. Такими стали дослідження О. Кудрявцевої «Поетика Грицька Чупринки (образна система, метрика, ритміка, строфіка, фоніка)» (2007) та В. Півторака «Поетика віршованих творів Ю. Федьковича» (2008). В. Півторак, крім статистики щодо версифікації, використав запропонований Б. Ярхо ще у 1925 році принцип підрахунків щодо інших складових poetiki на основі визначення «частотного коефіцієнту» (ЧК), який є відношенням poetичного елемента до загальної кількості рядків. Такий підхід використано у працях О. Романиці «Поетика віршованих творів Осипа Маковея» (2013) та Р. Пазюка «Поетика віршованих творів Б. Лепкого»: генерика, тропіка, поетичний синтаксис, фоніка, версифікація (2016).

У статті ставимо за мету розглянути poetичний синтаксис як складову poetiki віршованих творів С. Воробкевича першого періоду творчості (1863-1867) на основі визначення частотних коефіцієнтів різних видів синтаксичних або стилистичних фігур.

Сідір Воробкевич (5 травня 1836, Чернівці — 1 вересня 1903), український буковинський письменник, композитор, музично-культурний діяч, православний священник, педагог, редактор часописів Буковини, художник. Сідір Воробкевич писав українською, німецькою і румунською мовами. В літературному доробку письменника — вірші, поеми, оповідання, повісті реалістичного і романтичного характеру. Найповніше таланти С. Воробкевича проявився в ліричних віршах, де поет, за словами І. Франка «розсипає велике багатство життєвих спостережень, осяяних тихим блиском широкого, глибокого, людського і народолюбного чуття»¹. Характерними рисами поезії Воробкевича є мелодійність, близькість до фольклорних джерел. Багатом його творам властивий гумор. По різному оцінюють поеми С. Воробкевича. І. Франко справедливо вказував: «ті епопеї, власне, зашкодили славі письменника»².

В. Лесин і О. Романець звертали увагу на певну цінність таких творів: «Скам'яніла багачка», «Панська помста», «Гуцул-сиротина»... П. Никоненко і М. Юрійчук наголошували на художніх засобах таких творів: «Для посилення емоційного враження Воробкевич вдало використав у поемі «Гостинець з Боснії» різні прийоми словесного живопису: риторичні та стилистичні фігури, алітерації, і звуконаслідування, яскраві тропи, ритмічні переходи тощо»³.

Стилистичні фігури досить поширені в поезії, покликані не лише індивідуалізувати мовлення автора, а й збагатити його емоційними нюансами, увиразнити художнє зображення. Розглядаємо poetичний синтаксис С. Воробкевича за класифікацією стилистичних фігур, запропонованою А. Ткаченком. Коли А. Ткаченко починає говорити про стилистичні фігури, то торкається ро-

¹ Franko I., Zibr. Tvoriv [Collected works] u 50 t., Kyiv, Nauk. dumka, 1982, T. 33, P.114.

² Ibid., P. 114.

³ Ny'konenko P. M., Yuriichuk M.I., Sy'dir Vorobkevych: Zhy'ttya i tvorchist' [Sydir Vorobkevych: Life and creativity], Chernivci, Ruta, 2003, P. 80.

зуміння паралелізму, суть якого полягає у проведенні паралелей між людиною і природою. С. Воробкевич часто вдавався до використання цього засобу увиразнення художнього мовлення: «Ой там в лісі коло кладки зацвила калина, / туди ходить та до мене молода дівчина. / Полонину материнка гарно укриває, / а дівчина з парубочком гуцулки гуляє»⁴. Такі паралелі у творчості Воробкевича спостерігали П. Никоненко і М. Юрійчук: «Своїм же пафосом, емоційною наснаженістю та образністю ці твори також споріднені з фольклором. У них, як і в народних піснях, дівчина порівнюється з калиною, її нещасливе кохання уособлене у символічному образі білої троянди (рожі)»⁵.

Основу поетичного синтаксису С. Воробкевича становлять повтори. З-поміж них С. Воробкевич вдається до використання анафори (ЧК – 0.01). Наприклад, повтор слів: «Плаче батько, плачуть діти, плаче й стара мати»; повтор словосполучень, строфічна анафора:

Молодої Січи

горді соколята,
обійміть ся, пригорніть ся,
як рідний брат брата.

Буде молодіти,
зорев рум'яніти
наша рідна ненька
сива і сумненька.

Молодої Січи

надіє прекрасна,
пробуди ся, меш сياتи,
мов зіронька ясна!⁶

Стилістичні фігури допомагають розкрити зміст поезії, надати їй вагомості і організованості. Цікавим є спостереження П. Никоненка та М. Юрійчука: «... Вірш «Однісіньке добре слово часом...», у якому поет за принципом синтаксичної анафори буде метафоричний образ слова, яке здатне «примирити лютих ворогів» і разом з тим, «дружбу змінити на люту ненависть». Воно як «лік цілющий», може «гоїти рани, біль тяжкий», але в ньому є і та «іскра, що родить полум'я-пожар»⁷.

Менше уваги поет приділяв єдинокінцівкам рядків. Епіфору С. Воробкевич використовує значно рідше (ЧК – 0.02). Наприклад: «Ой прийшов я до ворожки і став ся питати: / чи можу я дівчиноньку ту малу кохати? / ти хлопчино, ти маленький, хочеш і кохати»⁸.

Симпола – поєднання епіфори і анафори. Трапляється дуже рідко і переважно у міжстрофічному розташуванні: «Де гори високі / і бори широкі, / де бурі шаліють, / верхи зеленіють, /там серце моє! // Де бездни гли-

бок / і бистрі потоки, / де чути трембіти / солодкі привіти, /там серце моє!»⁹. Нерідко у фольклорі, а відтак і у ранніх творах С. Воробкевича повтором окремого слова або словосполучення зв'язується кінець синтаксичної одиниці з початком наступної. Зважаючи на спосіб творення, іноді цю стилістичну фігуру називають зіткненням чи стиком. Однак таку номінацію А. Ткаченко слушно вважає «недоладною» через калькування рос. «стык». Натомість вчений пропонує зупинитися на використанні питомо українського терміна – підхоплення, а з іншомовних – на епанадиплозисі. У нашому дослідженні послуговуємось вітчизняним варіантом. Наведемо приклад підхоплення у С. Воробкевича: «Черпала водицю / молода дівчина, / зачерпнула сльози – сльози сиротини»¹⁰. Трапляється у віршах письменника і рефрен (ЧК – 0.0027). Здебільшого це безсистемні повтори двох-трьох рядків. У вірші «Де серце моє» повторюється останній рядок кожної строфи словами: «Там серце моє»¹¹ у поезії «То наші любі, високі Карпати» словосполучення повторюється у кінці кожної строфи: «Я тобі скажу, не треба питати: / То наші любі, високі Карпати!»¹². У поезії «Прийди в вечір, дівчино» спостерігаємо повторення із зміною форми слів: «В мою хату ходити, / мене вірно любити / в твою хату ходити, / тебе вірно любити»¹³. Кінцеві рядки поезії «Рідний край» також позначені повторами із деякими відмінностями: «як у ріднім краю, в нашій милім раю» та «як у руськім краю, в нашій милім раю»¹⁴. У віршах С. Воробкевича першого періоду творчості наявний випадок епанастрофи. В. Жирмунський свого часу називав її «кільчастим ланцюгом» і зауважив, що вона «зустрічається дуже рідко, тому що її умовний та штучний характер вимагає особливої мотивації»¹⁵. Єдиний приклад простежуємо у поезії «До моїх друзів»: «Друзи ви мої, орли-соколи, / відай не верне час той ніколи! // Друзи мої милі орли і соколи, не вернуть ся тоті часи / вже відай ніколи»¹⁶. Тут же маємо симпола.

До найактивніших стилістичних фігур цього періоду зараховуємо кондублікацію – кількаразове, без інтервалу, повторення слова в реченні чи рядку «подвоєння на початку рядка чи речення»¹⁷. Частотний коефіцієнт становить 0.005. Ось приклад: «А під ними довгогриві / як змії, як зьвіри / Ревуть: «Алла! Алла!»»¹⁸.

Щодо безсистемних повторів – епізевкису, то їх у ранній творчості поета чимало (ЧК – 0.017). «Тільки я в тюрмі тут бідний / ні жию, ні гину»¹⁹. Спостерігаємо використання поетом анастрофи – повтору фрази, рядка чи речення зі зміненим порядком слів, наприклад:

⁴ Makovej O., «Zagal'ni zamitky` pro poeziyi Izy`dora Vorobkevych`cha» [General Notes on Izidor Vorobkevych's. Izidor Vorobkevych's poems], *Vorobkevych I. Tvory*, L'viv, 1909, T. 1, P. 17.

⁵ Ny`konenko P. M., Yuriychuk M.I., Sy`dir Vorobkevych: Zhy`ttya i tvorchist..., P. 61.

⁶ Makovej O., «Zagal'ni zamitky...», P. 48.

⁷ Ny`konenko P. M., Yuriychuk M.I., Sy`dir Vorobkevych: Zhy`ttya i tvorchist..., P. 70.

⁸ Makovej O., «Zagal'ni zamitky...», P. 23.

⁹ Ibid., P. 16.

¹⁰ Ibid., P. 24.

¹¹ Ibid., P. 16-17.

¹² Makovej O., «Zagal'ni zamitky...», P. 12-13.

¹³ Ibid., P. 20.

¹⁴ Ibid., P. 14.

¹⁵ Zhy`rmunskiy V. M., Teory`ya styha [The theory of Poetry], Leny`ngrad, Sov. Spy`satel', 1975, P. 499.

¹⁶ Ibid., P. 28.

¹⁷ Tkachenko A., My`steczstvo slova, Vstup do literaturoznavstva, Pidruchny`k dlya studentiv humanitarny`x special`nostej VNZ [The art of a word: An introduction to Literary Studies], 2-e vy`d., vy`pr. i dopovn., K. VPCz «Ky`yivs`ky`j univ`ersy`tet», 2003, P. 271.

¹⁸ Makovej O., «Zagal'ni zamitky...», P. 245.

¹⁹ Ibid., P. 60.

“Ненечка стара / у хатині розваленій зносить біль гіркий: / Тяжко жити на сім світі, Боже мій святий! / Прощептала, втерла сльози... / На дворі мете, / а в хатині стара ненька лен дрібний пряде...”²⁰. Під впливом народних пісень поет часто підсилював експресію окремих висловів за допомогою етимологізації – однокореневих слів з нетотожними сучасними значеннями і схожим звучанням: “де колись літали / соколами Запорожці / й громом розгромляли”²¹. Трапляються у ранніх поетичних творах і поліпоти (вживання певного слова в різних відмінках у суміжних реченнях чи рядках), і традиції (вживання різних форм дієслова в суміжних реченнях чи рядках). Частотний коефіцієнт обох фігур становить 0.006, наприклад: “Гнат, Іван говорить, / і гуляють рука в руку / на траві обори”²².

Часто вдається письменник до використання ампліфікації – нагнітання однорідних елементів (ЧК – 0.01). “Швидко, хутко до млина, / бо як рожа румяна”²³. Простежуємо використання С. Воробкевичем фігур накопичення. Серед них вирізняємо плеоназм, тавтологію, полісиндетон. С. Воробкевич використовував полісиндетон спорадично (ЧК – 0.003), Наприклад: “Скажи мені, сизокрилий, чи гаразд ся має, чи здорова, чи весела, чи мене кохає?”²⁴. Тавтологію вжито лише кілька разів: “У млині, у млиночку / любив хлопець дівчиночку”²⁵. У нашого автора наявні також фігури уникнення. Асиндетон (ЧК-0.006): “Марно вік мій впливає - / милостивий Боже! / Повгасали ясні очи, / помарніли рожі”²⁶. Еліпсис має частотність 0.007. Наприклад: “Як виростеш – козак будеш, / а може й отаман. / Дніпро тобі – батьком, / а Січ буде – мати, / а сестрою шабля остра, / а спис довгий – братом./ Другом – кінь вороний, / дружиною – слава, / раєм – жите товариства / і воля безкрая!”²⁷.

Використовує автор і силепсис (ЧК-0.006) – об’єднання неоднорідних членів у спільному синтаксичному чи семантичному підпорядкуванні. Наприклад: “Скрізь охота, шум і радість, / оклики і співи”²⁸. Значно рідше вдається Сидір Воробкевич до анаколуфа (синтаксичної неузгодженості): “Розійшли б ся ми світами, / шукали, питали, / і чужими сторонами / думки би співали”²⁹.

Частіше поет використовує градацію (ЧК-0.028): “В оченятах аж пожовкло, / з голоду зомлів, дрімає / а здримавшись, - заснув кріпко, / а заснувши і не дбає. / Темна нічка проминула, / божим світом зазоряло, / а хлопчина і

не знає, спить, неначе приковало / до мурави в чистім полі... / Дрімай, хлопче, дрімай тихо, тільки в тебе щастя, долі, / щоб заспати горе, лихо!”³⁰. Простежуємо приклад різновиду градації – антиклімаксу: “Злетів птах. / В хаті страх, / Катря вже сконала - / так мила / Данила / сердешне кохала”³¹.

Вдається автор до використання інверсії. А. Ткаченко визначає її як: “Відхід од звичного, граматично правильного порядку слів з метою їх емпатичного, логічного або ритмічного підпорядкування вимогам формозмісту”³². Частотний коефіцієнт використання інверсії С. Воробкевичем у перший період творчості становить 0.005. Наприклад: “На горі там монастир, / а там у долині / лежать мати і донька / в одній домовині”³³. Використав поет і різновид інверсії – гіпербатон: “Дала хлопцю зіля пити, / вже не може він любити, / пішов світом та біленьким / і лісочком та теменьким”³⁴. Чи не найчастіше вдається Сидір Воробкевич до використання фігур патетики, а саме: риторичних запитань, вигуків, ствердження, заперечення. Частотний коефіцієнт використання риторичних запитань становить 0.02. Наприклад: “Чому в’яне, чому плаче / серденько твоє, козаче? / Чому тяжко лиш зітхаєш, / в Дніпро сумно заглядаєш? / Тугу в нім втопити Хочеш? / Може сам у воду скочиш?”³⁵. Значно рідше використовує автор риторичні заклики (ЧК-0.005): “Щоб у снах бодай вернуло / в твоє серце все, що було / і лягло в гроби-кургани, / щоб віджили Наддніпряни!”³⁶. Частіше фіксуємо риторичні вигуки: “Ой, зладь, нене, ти мені / чорну домовину! / Прошай, Боже милий, ах! Гину, ненько, гину!”³⁷. Риторичне ствердження: “то вона лиш головов / махне, скаже: “будь здоров!” швидко, хутко до млина, / бо як рожа румяна”³⁸. Спостерігаємо антитезу (ЧК – 0.01): “Коло Кутів і Вижниці слави поставали, / Гуцулики кучеряві їсти посідали”³⁹. За спостереженням П. Никоненка і М. Юрійчука «У поезії «Обжинки», побудованій за принципом антитези, у світлих оптимістичних тонах змальована картина народного гуляння: після закінчення жнив молодь за давнім звичаєм влаштовує обрядове свято – обжинки. Грають музики, хлопці і дівчата з веселими переспівами і жартами ведуть танок, лише «удовина Іриночка заплакала очі», бо її коханого забрали у рекрути, а дівочому серцю судилося, «щоб у грудях дні і ночі сохло і конало»⁴⁰. Використовує поет імпрека-

²⁰ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 74.

²¹ Ibid., P. 49.

²² Ibid., P. 55.

²³ Ibid., P. 46.

²⁴ Ibid., P. 267.

²⁵ Ibid., P. 231.

²⁶ Ibid., P. 43.

²⁷ Ibid., P. 244.

²⁸ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 245.

²⁹ Ibid., P. 34.

³⁰ Ibid., P. 243.

³¹ Ibid., P. 56.

³² Tkachenko A., My`steczstvo slova, Vstup do literaturoznavstva, Pidruchny`k dlya studentiv` gumanitarny`x special`nostej VNZ [The art of a word: An introduction to Literary Studies], 2-e vy`d., vy`pr. i dopovn., K. VPCz “Ky`yivs`ky`j univ`ersytet”, 2003, P. 284.

³³ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 239.

³⁴ Ibid., P. 231.

³⁵ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 51.

³⁶ Ibid., P. 51.

³⁷ Ibid., P. 239.

³⁸ Ibid., P. 46.

³⁹ Ibid., P. 27.

⁴⁰ Ny`konenko P. M., Yuriychuk M.I., Sy`dir Vorobkev`ch: Zhy`ttya i tvorchist... , P. 54-56.

цію (прокльони): “Як Жиди ті на руїнах / славного Єрусалима. / вибе і вам, бусурмани, / раз остатня година!...”. Поетичне мовлення завжди позначене підвищеною емоційністю та образністю, насичене тропами, стилістичними фігурами. Найбільш притаманне поетичне мовлення ліриці з її яскравими естетико-виражальними можливостями, витонченою мелодійністю⁴¹. Поетичне мовлення живиться невичерпними джерелами національної мови, її активним та пасивним словником, щоразу набуваючи неповторного колориту у доробку автора, стаючи визначальною рисою його стилю.

Найпоширенішими з-поміж поетичних фігур у віршах С. Воробкевича раннього періоду творчості (1863-1867) є: анафора, епізевксис, ампліфікація, антитеза (ЧК – 0.01 кожної), риторичні питання, епіфори, градації (ЧК – 0.02 кожної), рефрени, полісиндетони - 0.003 кожної, риторичні заклики, інверсії, кондублікації – 0.005 кожної, поліптоти і традукції, асиндетон, силепсис – 0.006 кожної. Зовсім рідко поет використовує еліпс (ЧК-0.007), та ін. Одержані дані доповнюють наші знання про поетичний синтаксис С. Воробкевича.

На часі проведення спостережень щодо поетичного синтаксису буковинського автора 1863-1867 і 1868-1875 та розгляд його віршованого матеріалу в аспектах генотипу, тропів, звукопису, елементів віршування.

Nykyforuk Tetyana. Poetic Syntax of Early S. Vorobkevych's Works (1863-1867). Having examined poetic syntax as a component of poetics of S. Vorobkevych's verses in this creative period (1863-1867) on the basis of determining the frequency coefficient (FC) of different kinds of syntactic or stylistic figures. And also allow us to outline S. Vorobkevych's figure in an old-Ukrainian literary context more clearly and complement our idea of poetic peculiarities of this period. Due to frequency coefficient (percentage of a certain poetic element in correlation to the overall number of lines) usage we can make a comparative analysis and objective conclusions. We have found that early Sydir Vorobkevych poetry (1863-1867) is characterized by such rhetorical figures as anaphora, epizeuxis, amplification, antithesis (FC – 0.01each), rhetorical questions, epiphora, gradation (FC – 0.02each), refrains, polysyndeton – 0.003 each, rhetorical address, inversion, conduplicatio (FC - 0.005 each), polyptoton, traduction asyndeton, syllepsis(FC - 0.006 each), while ellipsis is used the most seldom (FC – 0.007), etc. The received data deepen our knowledge of S. Vorobkevych's poetry in genera.

Sydir Vorobkevych (May 5, 1836, Chernivtsi – September, 1903), is a Ukrainian Bukovynian writer, a composer, a musical and cultural worker, an Orthodox priest, a teacher, an editor of Bukovynian periodicals, a painter. Poetic language has always been highly emotional, has been marked by imagery, and abounded in tropes and rhetorical figures. Poetic language is most characteristic of poetry with its vivid aesthetic and expressive potential and sophisticated melodiousness. Poetic language thrives on inexhaustible resources of a national language, its active and passive vocabulary, consistently acquiring its unique colouring in the author's works and becoming a distinguishing feature of his style.

Key words: rhetorical figures, parallelism, epiphora, refrain, asyndeton, polysyndeton, inversion, antithesis, frequency ratio.

Тетяна Никифорук - викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Працює над кандидатською дисерта-

цією на тему «Поетика віршованих творів Сидора Воробкевича». Всього опубліковано 10 статей. Коло наукових інтересів: теорія віршознавства загалом та поетика віршованих творів С. Воробкевича.

Tetiana Nykyforuk - is a teacher of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies of High Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Currently working on a scientific thesis «Poetics of S. Vorobkevych's poems». She has published 10 articles. Scientific research the creation of poetry and poetics of S. Vorobkevych's verses.

Received: 15-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© © T. Nykyforuk, 2017

⁴¹ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 256.